

Z.M. BOBURNING “BOBURNOMA” ASARI

Turdiyeva Shohida

Jaloliddinova Muattar

Hoshimjonova Nozima

Andijon davlat pedagogika instituti pedagogika

va psixologiya kafedrasi katta

o'qituvchisi Turdiyeva Shohida

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti kimyo

yo'nalishi 201- guruh talabalari

Jaloliddinova Muattar

Hoshimjonova Nozima

Annotatsiya: Ushbu maqolada Boburnoma asarining yaratilish tarixi, mazmun-mohiyati hamda tarixiy-adabiy ahamiyati yoritilgan. Asarda muallifning hayoti, siyosiy faoliyati, Movarounnahr, Afg'oniston va Hindiston hududlaridagi voqealar batafsil bayon etilganligi tahlil qilinadi. Shuningdek, “Boburnoma”ning o'zbek mumtoz adabiyoti, tarixshunoslik va geografiya ilmi rivojiga qo'shgan hissassi ochib beriladi. Maqolada asarning badiiy xususiyatlari, til boyligi hamda undagi tarixiy shaxslar va voqealarning haqqoniy tasviri ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Boburnoma, Zahiriddin Muhammad Bobur, tarixiy manba, memuar asar, o'zbek mumtoz adabiyoti, tarixshunoslik, Movarounnahr, Hindiston, siyosiy faoliyat, badiiy tasvir, adabiy meros, geografik ma'lumotlar, madaniy meros.

Abstract: This article discusses the history of the creation, content, and historical and literary significance of the Baburnama. The work analyzes the author's life, political activities, and the events in Transoxiana, Afghanistan, and India. It also reveals the contribution of "Baburnama" to the development of Uzbek classical literature, historiography, and geography. The article examines the artistic features of the work, its linguistic richness, and its truthful depiction of historical figures and events on a scientific basis.

Keywords: Baburnama, Zahiriddin Muhammad Babur, historical source, memoir, Uzbek classical literature, historiography, Transoxiana, India, political activity, artistic depiction, literary heritage, geographical information, cultural heritage.

Аннотация: В данной статье рассматривается история создания, содержание, историко-литературное значение «Бабурнамы». В работе анализируется жизнь автора, его политическая деятельность и события в Трансоксиане, Афганистане и Индии. Также раскрывается вклад «Бабурнамы» в развитие узбекской классической литературы, историографии и географии. В

статье рассматриваются художественные особенности произведения, его языковое богатство и достоверное изображение исторических личностей и событий на научной основе.

Ключевые слова: Бабурнама, Захириддин Мухаммад Бабур, исторический источник, мемуары, узбекская классическая литература, историография, Трансоксиана, Индия, политическая деятельность, художественное изображение, литературное наследие, географическая информация, культурное наследие.

Kirish

Sharq mumtoz adabiyoti va tarixnavisligida alohida o‘rin tutuvchi asarlardan biri Boburnomadir. Ushbu asar buyuk davlat arbobi, sarkarda va iste’dodli adib Zahiriddin Muhammad Bobur tomonidan yaratilgan bo‘lib, unda XV–XVI asrlardagi siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayot keng yoritilgan. “Boburnoma” nafaqat tarixiy manba, balki yuksak badiiy qiymatga ega memuar asar sifatida ham jahon adabiyoti xazinasidan munosib o‘rin olgan. Asarda muallif o‘z hayoti davomida duch kelgan voqealarni samimiy va haqqoniy tarzda bayon qiladi.

Asarning yaratilish tarixi

“Boburnoma” asari Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti va faoliyati asosida yozilgan bo‘lib, unda muallifning bolalik yillari, taxt uchun kurashlari, Movarounnahrdagi siyosiy vaziyat, Afg‘oniston va Hindiston hududlaridagi faoliyati batafsil tasvirlangan. Asar eski o‘zbek tilida yozilgan bo‘lib, sodda va ravon uslubi bilan ajralib turadi. Bobur voqealarni yillar kesimida bayon etib, o‘zi guvoh bo‘lgan hodisalarni aniq dalillar asosida yozadi.

Asarning muhim jihatlaridan biri shundaki, unda tarixiy voqealar bilan bir qatorda tabiat manzaralari, shaharlar, urf-odatlar, xalq turmushi va inson xarakterlari ham tasvirlangan. Shu sababli “Boburnoma” tarixchilar, adabiyotshunoslar va tilshunoslar uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.[1]

“Boburnoma”ning tarixiy ahamiyati

“Boburnoma” XV–XVI asrlar tarixini o‘rganishda eng ishonchli manbalardan biridir. Asarda Movarounnahrdagi siyosiy kurashlar, temuriylar o‘rtasidagi ziddiyatlar, davlat boshqaruvi hamda harbiy yurishlar haqida qimmatli ma’lumotlar berilgan. Bobur ko‘plab tarixiy shaxslar faoliyatiga xolis baho beradi va ularning xarakterini ochib beradi.

Asarda Andijon, Samarqand, Buxoro, Hirot, Kobul va Hindiston hududlari haqida geografik va iqtisodiy ma’lumotlar ham uchraydi. Bobur har bir hududning tabiati, iqlimi, aholisi va xo‘jaligi haqida batafsil yozgan. Bu esa asarning tarixiy-geografik manba sifatidagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Asarning badiiy xususiyatlari

“Boburnoma” nafaqat tarixiy, balki badiiy asar sifatida ham katta qimmatga ega. Muallif voqealarni oddiy va ta’sirchan tilda bayon etadi. Asarda tabiat tasvirlari, inson ruhiyati, jang manzaralari va hayotiy voqealar badiiy mahorat bilan ifodalangan. Boburning she’riy didi va nozik kuzatuvchanligi asarning har bir sahifasida sezilib turadi.

Asarda samimiylik kuchli. Bobur o‘z xato va kamchiliklarini ham yashirmaydi. U o‘zining quvonchlari, mag‘lubiyatlari va kechinmalarini tabiiy tarzda ifoda etadi. Shu jihatdan “Boburnoma” o‘quvchini o‘ziga jalb etuvchi memuar asar sifatida qadrlanadi.[2]

“Boburnoma”ning jahon madaniyatidagi o‘rni

Bugungi kunda Boburnoma dunyoning ko‘plab tillariga tarjima qilingan. Asar Sharq va G‘arb olimlari tomonidan chuqur o‘rganilgan bo‘lib, u tarix, adabiyot, geografiya va madaniyat sohalari uchun muhim manba sifatida e’tirof etiladi. Boburning boy ilmiy va adabiy merosi o‘zbek xalqining ma’naviy boyligi hisoblanadi.

Asar yosh avlodni vatanparvarlik, jasorat, ilmga intilish va tarixni qadrlash ruhida tarbiyalashda ham katta ahamiyatga ega. Shu sababli “Boburnoma” bugungi kunda ham o‘z qadr-qimmatini yo‘qotmagan bebaho asar hisoblanadi.

“Boburnoma”da tabiat va geografik tasvirlar

Boburnoma asarining eng muhim jihatlaridan biri undagi tabiat va geografik tasvirlarning boyligidir. Zahiriddin Muhammad Bobur o‘zi yashagan va safar qilgan hududlarning iqlimi, tabiati, o‘simlik va hayvonot dunyosi haqida qimmatli ma’lumotlar bergan. Ayniqsa, Andijon, Samarqand, Kobul va Hindiston tasvirlari asarda alohida o‘rin egallaydi. Muallif tabiat manzaralarini oddiy tarixchi sifatida emas, balki nozik didli ijodkor sifatida tasvirlaydi.

Bobur ayrim shaharlarning obodonchiligi, bozorlari, bog‘lari va xalq turmushi haqida ham to‘xtaladi. Shu jihatdan “Boburnoma” nafaqat tarixiy, balki geografik va etnografik manba sifatida ham katta ahamiyatga ega hisoblanadi. [3]

“Boburnoma”ning til va uslub xususiyatlari

Asar eski o‘zbek tilida yozilgan bo‘lib, uning tili sodda, ravon va xalqchil uslubda bayon qilingan. Bobur voqealarni murakkab iboralarsiz, tushunarli va aniq ifodalagan. Bu esa asarning o‘quvchilar tomonidan yengil qabul qilinishiga yordam beradi. Asarda maqollar, xalq iboralari, o‘xshatishlar va badiiy tasvir vositalari mahorat bilan qo‘llangan.

Adabiyotshunoslarning fikricha, “Boburnoma” o‘zbek nasriy adabiyotining rivojlanishida muhim bosqich bo‘lgan. Muallifning samimiy uslubi, voqealarni haqqoniy bayon qilishi hamda badiiy mahorati asarning qiymatini yanada oshiradi.

Bobur shaxsining asarda aks etishi

Zahiriddin Muhammad Bobur “Boburnoma” orqali nafaqat hukmdor, balki keng dunyoqarashga ega inson sifatida ham namoyon bo‘ladi. Asarda uning jasorati, ilmga

bo'lgan qiziqishi, san'at va adabiyotga muhabbati yaqqol ko'rinadi. Bobur ayrim muvaffaqiyatsizliklari va mag'lubiyatlarini ham yashirmay yozadi. Bu esa muallifning rostgo'yli va samimiyligini ko'rsatadi.

Muallif insoniy fazilatlar, do'stlik, sadoqat, vatan sog'inchi kabi tuyg'ularni ham chuqur ifodalagan. Shu sababli "Boburnoma" oddiy tarixiy yilnoma emas, balki inson ruhiyati va kechinmalarini aks ettiruvchi badiiy asar sifatida ham qadrlanadi.[4]

"Boburnoma"ning bugungi kundagi ahamiyati

Bugungi kunda Boburnoma o'zbek xalqining bebaho ma'naviy merosi sifatida e'tirof etiladi. Asar ko'plab xorijiy tillarga tarjima qilingan va dunyo olimlari tomonidan o'rganib kelinmoqda. Hatto Italiyada ham "Boburnoma"ning yangi nashri chop etilgani ushbu asarga bo'lgan xalqaro qiziqishning yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Asar yosh avlodni tarixni bilish, milliy qadriyatlarni hurmat qilish va ilm-ma'rifatga intilish ruhida tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. "Boburnoma"ning ilmiy va badiiy ahamiyati yillar o'tishi bilan yanada ortib bormoqda.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, Boburnoma o'zbek mumtoz adabiyoti va tarixshunosligining eng nodir va qimmatli asarlaridan biridir. Ushbu asarda Zahiriddin Muhammad Boburning hayot yo'li, siyosiy faoliyati, tarixiy voqealarga bo'lgan munosabati hamda insoniy fazilatlarini yorqin aks etgan. Asar orqali XV–XVI asrlardagi Movarounnahr, Afg'oniston va Hindiston hududlarining siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayoti haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin.\

"Boburnoma"ning eng muhim jihatlaridan biri uning haqqoniyligi, samimiy uslubi va badiiy boyligidadir. Muallif voqealarni aniq va tabiiy tarzda bayon etib, tarixiy shaxslar va hodisalarga xolis baho beradi. Shu bilan birga, asarda tabiat manzaralari, urf-odatlar, shaharlar va inson ruhiyati mahorat bilan tasvirlangan.

Bugungi kunda ham Boburnoma ilmiy va ma'naviy ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, yosh avlodni vatanparvarlik, ilmga intilish va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli ushbu asar jahon madaniy merosining bebaho durdonalaridan biri sifatida yuksak qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Boburnoma / Muallif: Zahiriddin Muhammad Bobur. – Toshkent: Yulduzcha, 1989.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Devon. – Toshkent: Fan, 1994.
3. Boburnoma haqida ma'lumotlar.
4. O'zbek adabiyoti tarixi. 5 tomlik. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1978.
5. Mumtoz o'zbek adabiyoti namunalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.